

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ አርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- ቡና ኢንተርናሽናል ባንክ አ.ማ

ተጠሪ፡- አዲስ አበባ ቤቶች ግንባታ ፕሮጀክት ዕ/ቤት

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የቅድመ ክፍያ ዋስትና አፈጻጸም መነሻ ያደረገ እና ከዚህ ጋር የተያያዘ ክርክር የመዳኘት ስልጣን የሚመለከት ነው፡፡ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም በአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ተወስኖ በየደረጃው በይግባኝና በሰበር ታይቶ በትእዛዝ በጸናው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ነው፡፡ተጠሪ በአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በአሁን አመልካች ላይ እና በስር 1ኛ ተከላሽ ከበደ ካሳዬ የሕንጻ ሥራ ተቋራጭ ላይ እና በስር 3ኛ ተከላሽ ቡና ኢንሹራንስ አ.ማ ላይ በመሰረተው ክስ ከስር 1ኛ ተከላሽ ጋር በቀን 23/11/2007 ዓ/ም ባደረግነው በቦሌ አራብሳ ሳይት የጋራ መኖሪያ ቤት ግንባታ ውል በጠቅላላ ዋጋ ተጨማሪ እሴት ታክስ(ተ.እ.ታ) ጨምሮ በብር 26,801,738.00 ለመስራት ውል ተዋወሎ ለግንባታው የዋናውን ውል 20% ቅድመ ክፍያ እንዲከፈለው ከአሁን አመልካች ለብር 5,360,347.60 ተ.እ.ታ ጨምሮ የቅድመ ክፍያ ጋራንቲ አቅርቧል፡፡እንዲሁም ከስር 3ኛ ተከላሽ ደግሞ የመልካም ሥራ አፈፃፀም ቦንድ አቅርቧል፡፡ተጠሪ የቅድመ ክፍያ ዋስትና በመቀበል ብር 5,360,347.60 ለስር 1ኛ ተከላሽ ክፍያ ተፈፅሟል፡፡ ነገር ግን የስር 1ኛ ተከላሽ በገባው ውል መሰረት ግንባታውን ባለመፈፀሙና በማንተቱ በተለያዩ ጊዜያት ማስጠንቀቂያ ቢሰጠውም ግንባታውን ሊያጠናቅቅ ባለመቻሉ በቀን 04/13/2008 ዓ/ም ውሉን አቋርጠናል፡፡ በመሆኑም አመልካች በሰጠው የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና መሰረት ግዴታውን ያልተወጣ በመሆኑ የስር 1ኛ ተከላሽ ወስዶ ሥራ ላይ ያላዋለውን ብር 422,500.66 (አራት መቶ ሃያ ሁለት ሺህ አምስት መቶ ብር ከስልሳ ስድስት ሳንቲም) ለባንኩ ካሳወቅንበት ከቀን 27/01/2009 ዓ/ም ጀምሮ ከሚታሰብ ሕጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍለን ይወሰንልኝ የሚል ዳኝነት በመጠየቅ ክስ መስርቷል፡፡

አመልካች ለክሱ በሰጠው መልስ የግንባታ ወል የአስተዳደር ወል ባለመሆኑ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን የመዳኘት ሥልጣን የለውም የሚል የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በማስቀደም በአማራጭ በሰጠው መልስ አመልካች ከስር 1ኛ ተከላሽ ጋር የገባው የዋስትና ወል ግዴታ ውሉ ፀንቶ በሚቆይበት ጊዜ ውስጥ ተጠሪ ከስር 1ኛ ተከላሽ ጋር ባለው ወል 1ኛ ተከላሽ በውሉ ውስጥ የተጣለበትን ግዴታ መወጣት እንዳልቻለ ገልጾ ብቻ የክፍያ ጥያቄ ሲያቀርብ ለመክፈል ነው። ተጠሪ በቀን 27/01/2009/ም በጻፈው ደብዳቤ ዋስትናው ታግዶ እንዲቆይ የጠየቀው ከዋስትና ወሉ መንፈስ ውጭ ነው። ክፍያውን ማገድ ከአመልካች ሥልጣን ውጭ እና ከዋስትና ውሉ መንፈስ ውጪ በመሆኑ ትርጉም የማይሰጥና የክፍያ ጥያቄም እንዳልቀረበ የሚያሳይ ስለሆነ አመልካች ክፍያውን ለመፈጸም አይገደድም። ተጠሪ በቀን 01/07/2010/ም በተጻፈ ደብዳቤ የዋስትና ገንዘቡን አመልካች በኢትዮጵያ ንግድ ባንክ ገቢ እንዲደረግልን በማለት የጻፈው ደብዳቤ ለአመልካች አልደረሰውም። ስለመድረሱም ማስረጃ አልቀረበም። በዋስትና ሰነዱ መሰረት የክፍያ ጥያቄ ማቅረብ የሚቻለው ከቀን 04/02/2008/ም እስከ ቀን 28/01/2009/ም ድረስ በመሆኑና ተጠሪ በተጠቀሰው ጊዜ ውስጥ የክፍያ ጥያቄ ያልቀረበ ስለሆነ የመክፈል ግዴታ የሌለንም በማለት ክሱ ወድቅ እንዲደረግለት በመጠየቅ ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 18052 ላይ በሰጠው ብይን የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ወድቅ በማድረግ ካለፈ በኋላ ፍሬ ነገሩን በተመለከተ ግራ ቀኙን አከራክሮና ማስረጃዎችን ከተገቢው ሕግ ጋር በማገናዘብ በቀን 20/01/2013 ዓ/ም ውሳኔ የሰጠ ሲሆን አመልካችን በተመለከተ በሰጠው ውሳኔ አመልካች የቅድመ ክፍያ ዋስትና መስጠቱ የተረጋገጠ ነው። እንዲሁም የስር 1ኛ ተከላሽ ከተቀበለው ቅድመ ክፍያ ላይ ብር 422,500.06 ሥራ ላይ አለማዋሉም በማስረጃ ተረጋግጧል። በቁጥር ቢ.አ.ይ.ቤ/ኬ.5ቤ/052/2015 እ.ኤ.አ በቀን 15/10/2015 ቅድመ ክፍያ ዋስትና መሰረት ተጠሪ ክፍያ ለመጠየቅ 1ኛ ተከላሽ የወል ግዴታውን ለመወጣት ሳይችል ሲቀር ወሉ ጸንቶ በሚቆይበት ጊዜ ውስጥ በደብዳቤ ገልጾ ሲያቀርብ የካሳ ክፍያ ይከፍላል የሚል ነው። ተጠሪ በቀን 27/01/2009 ዓ/ም በተጻፈ ደብዳቤ 1ኛ ተከላሽ በውሉ መሰረት እየሰራ ባለመሆኑ ማስጠንቀቂያ ተሰጥቶት ወሉ ስለመቋረጡ ጠቅሶ ብሩ ይታገድልኝ የሚል በመሆኑ የክፍያ ጥያቄ አልደረሰንም የሚያስብል አይደለም። በተጠሪ በቀን 27/01/2009 ዓ/ም የተጻፈው ይህ ደብዳቤ በቀን 06/07/2010 ዓ/ም ለአመልካች እንደደረሰው ተረጋግጧል። የዚህ ደብዳቤ ይዘት ወሉ ጸንቶ በነበረበት ጊዜ የክፍያ ጥያቄ መቅረቡን አያሳይም በሚል አመልካች ያቀረበው ክርክር ተቀባይነት ያለው አይደለም። በመሆኑም አመልካች ለተጠሪ በሰጠው የቅድመ ክፍያ ዋስትና መሰረት ብር 422,500.06 መመለስ ከነበረበት ጊዜ አንስቶ ከሚታሰብ 9% ሕጋዊ ወለድ ጋር ከስር 1ኛ ተከላሽ ጋር በአንድነትና በነጠላ ኃላፊነት ለተጠሪ ይክፈል ሲል ወስኗል።

አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለአዲስ አበባ ከተማ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት አቅርቦ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 32651 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 18/09/2013 ዓ/ም በተሰጠው ውሳኔ የስር ፍርድ ቤትን ውሳኔ በማጽናት ወስኗል። በመቀጠል አመልካች አቤቱታውን ለከተማው ሰበር ሰሚ

ችሎት ቢቀርቡም ችሎቱ በመ/ቁ 33981 ላይ በቀን 12/11/2013 ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ አቤቱታውን ሰርዞታል።

አመልካች በቀን 19/11/2013 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበው ከላይ በተገለጸው መሰረት በተሰጠ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ፡-ለክርክሩ መነሻ የሆነው ወል የግንባታ ወል እንጂ የአስተዳደር ወል አለመሆኑንና አመልካች በፌዴራል መንግስት የተመዘገበ የንግድ ድርጅት መሆኑን ምክንያት በማድረግ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን የመዳኘት ሥልጣን የለውም ሲል አመልካች ያቀረበውን መቃወሚያ ወደቅ በማድረግ የሰጠው ብይን ጉዳዩን በስረ ነገሩ ተመልክቶ በአዋጅ ቁጥር 361/1995 አንቀጽ 41 እና በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 5(1/ተ) ስር የተደነገገውን በሰ/መ/ቁጥር 149221 እና 145053 ላይ የተሰጠውን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የሚቃረን ነው። በቅድመ ክፍያ ዋስትና ወሎ መሰረት አመልካች የክፍያ ጥያቄ ማቅረብ ያለበት ወሎ ጸንቶ ባለበት ጊዜ ሲሆን ተጠሪ በቀን 27/01/2009ዓ/ም የጻፈው የዋስትና ገንዘብ ይታገድልኝ የሚል እንጂ የክፍያ ጥያቄ አይደለም። የክፍያ ጥያቄ አይደለም እንጂ ነው ቢባል እንኳን ተጠሪ ክፍያው የሚፈጸምበትን አሰራር አለመግለጹም የሚያሳየው ጥያቄው የክፍያ ጥያቄ አለመሆኑን ነው። በአጠቃላይ ተጠሪ ለአመልካች የጻፈው ደብዳቤ የዋስትና ገንዘቡ ታግዶ እንዲቆይለት ብቻ በመጠየቅ በሆነበት እንደ ክፍያ ጥያቄ ሊቆጠር የሚችል ነው ማለቱ ስህተት ነው። የቅድመ ክፍያ ዋስትና ጊዜ ገደብ ካለፈ በኋላ ተጠሪ የክፍያ ጥያቄ አቅጦ እያለ አመልካች ክፍያ እንዲፈጸም የሥር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ የአዲስ አበባ ከተማ ፍርድ ቤት የግንባታና ዋስትና ውሎችን መነሻ ያደረገና ያልተከፈለ ገንዘብ ለማስመለስ የቀረበውን ክስ ተቀብሎ ለማየት የስረ ነገር ስልጣን ያለው መሆን ስላለመሆኑ ከአዋጅ ቁጥር 361/1995 አንቀጽ 41(1/መ) እና በሰበር መ/ቁጥር 149221 እና በሌሎች ተመሳሳይ መዝገቦች ከተሰጠው ትርጉም አንፃር እንዲመረመር ትእዛዝ በመስጠቱ ተጠሪ በቀን 23/05/2014 ዓ/ም የተፃፈ መልስ አቅርቧል። ይዘቱም በአጭሩ፡- ተጠሪ ከስር 1ኛ ተከላኸ ጋር ባደረገው የግንባታ ወል መሰረት የግንባታ ሥራውን እና ሂደቱን ለማሳለጥ ለግንባታ የሚያስፈልጉ ማናቸውንም ግብአቶች የማቅረብ ኃላፊነት እንዲሁም የግንባታ ሥራ አፈጻጸሙን ያለማቋረጥ ተከታትሎ የማሰራት እና ጉድለት ሲኖርም እርምጃ የመውሰድ የአሰሪው መስሪያ ቤት እንደሆነ በወሎ የተመለከተ በመሆኑ ለክሱ መነሻ የሆነው ወል በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 3132/ለ እና በሰ/መ/ቁጥር 80464 እና 178806 ላይ በተሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም መሰረት የአስተዳደር ወል በመሆኑ ይህንን ወል መነሻ ያደረገ ክስ የመዳኘት ሥልጣን በአዋጅ ቁጥር 361/1995 አንቀጽ 41(1/መ) መሰረት የአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ሥልጣን ሥላለው በዚህ ረገድ የተፈጸመ ስህተት የለም። የዋስትና ውል እራሱን ችሎ የሚቆም የውል ግንኙነት ሳይሆን ሌላ ውልን መሰረት አድርጎ የሚፈጸም የውል አይነት ሲሆን በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1923/1 መሰረት ዋናው የውል ግዴታ ከሌለ የዋስትናው ውል ግዴታም

እንደማይኖር ይደነግጋል። በግራ ቀኛችን ያለው ክርክር ዋናው ውል ጉድለት የሌለበት ከመሆኑም በላይ አመልካች ውሉ የአስተዳደር መስሪያ ቤት ውል መሆኑን እያወቀ ዋስትና የሰጠና ዋስትና ውሉም የግንባታ ውሉን የሚከተል በመሆኑ የስረ ነገር ስልጣንም በዚህ መልክ የሚታይ ስለሆነ አመልካች ያነሳው መከራከሪያ ተቀባይነት የለውም። የዋስትና ሰነዱ ያለቅደመ ሁኔታ የተደረገ ስለሆነ ተቋራጩ እንደወሉ አለመፈጸሙን ተከትሎ ተጠሪ በጠየቀው በማንኛውም ሰዓት ለመክፈል ግዴታ አለበት። ተቋራጩ እንደ ወሉ አለመፈጸሙን ተከትሎ ተጠሪ ጥያቄ ያቀረበ ስለሆነ ተቀባይነት የለውም። ተጠሪ ዋስትናው ታግዶ እንዲቆይ የጠየቀው አመልካች ለቅድመ ክፍያ የሰጠውን የዋስትና ገንዘብ ብር 5,360,347.60 በሙሉ ከመጠየቅ የተሰራውን ስራ አጣርቶ እና ከክፍያው ላይ ቀናንሶ ፍትሐዊ በሆነ አኳኒን ተቋራጩ ሥራ ላይ ያላዋለውን ለመጠየቅ በሚል በመሆኑ አመልካች ከሥራ ተቋራጩ ጋር በፍ/ብ/ሕገ ስለዋስትና በተደነገገው መሰረት የአንድነትና የነጠላ ኃላፊነት ስላለበት የዋስትና ገንዘቡ እንዲታገድ መጠየቁ እንደ ክፍያ ጥያቄ ማስጠንቀቂያ ሊቆጠር ይገባል ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም። የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 36935 እና 40186 ላይ በሰጠው ወሳኔ የቅድመ ክፍያ ዋስትና እንደብድር ዋስትና (financial guaranty bond) ያለምንም ቅድመ ሁኔታ ለባለገንዘቡ መክፈል እንዳለበት አስገዳጅ ትርጉም ሰጥቷል። በዚህ መሰረት የስራ ተቋራጩ ያልመለሰው የቅድመ ክፍያ መኖሩ ከታወቀ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1845 ስር የተደነገገው የ10 ዓመት የይርጋ ጊዜ ውስጥ መጠየቅ ይቻላል። የዋስትና ውሉ ላይ ያሉ ኃይለ ቃላት መተርጎም ያለባቸው የግንባታ ውሉንና በግንባታ ውል ተፈጻሚነት ያላቸውን አጠቃላይ ድንጋጌዎች መሰረት አድርጎ ሊተረጎም ይገባል። እንዲሁም በሰ/መ/ቁጥር 96697 እና 47004 ላይ በተሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም መሰረት በዋስትና ውሉ ላይ ያሉ ቅድመ ሁኔታዎች የተጠሪን መብት በሚገድብና የአመልካችን የአንድነትና የነጠላ ኃላፊነት በሚያስቀር መልኩ ሊተረጎም ስለማይገባ የስር ፍርድ ቤቶች በሰጡት ወሳኔ የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት መልሱን በመስጠት ተከራክሯል። አመልካችም በቀን 15/06/2014 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ አጠር ባለመልኩ የተመለከተው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት የያዘውን ማስቀረቢያ ጭብጥ በተጨማሪ አመልካች በቅደመ ክፍያ ዋስትና ውሉ መሰረት ክስ የቀረበበትን ገንዘብ ይክፈል ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

በመጀመሪያም የስር የአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለመዳኘት የሚያስችል የዳኝነት ሥልጣን ያለው መሆን አለመሆኑን በተመለከተ መርምረናል። ተጠሪ በአመልካች እና አሁን በዚህ መዝገብ ተከራካሪ ባልሆኑት በስር 1ኛ ተከላሽ (በሥራ ተቋራጭ) እና በስር 3ኛ ተከላሽ (የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ስጭ) ላይ ክስ የመሰረተ ሲሆን የክሱም ይዘት የስር 1ኛ ተከላሽ በግንባታ ውሉ ላይ በተመለከተው አግባብና ጊዜ ውስጥ ባለመፈጸሙ በቀን 04/13/2008 ዓ/ም ውሉ እንዲቋረጥ

መደረጉን ገልጾ ቅድመ ክፍያ ተከፍሎት ተመላሽ ያላደረገውን ገንዘብ ብር 422,500.06፣ ከተጠሪ የግንባታ ግብአቶችን ተረክቦ በሥራ ላይ ያላዋለውን ብር 11,890,574.81፣ የወሃ ፍጆታ ክፍያ ብር 11,604.06፣ ሥራ በመጓተቱ ምክንያት በወሉ መሰረት የመዘግየት ክፍያ ብር 26,801.73፣ በመጓተቱ ምክንያት ኪሳራ ብር 750,448.66 1ኛ ተከላሽ ከሕጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍል፣ የሥር 3ኛ ተከላሽ ደግሞ በመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና መሰረት ብር 2,330,585.91 እንዲከፍል እና የአሁን አመልካች ደግሞ በቅድመ ክፍያ ዋስትና መሰረት የሥር 1ኛ ተከላሽ ተመላሽ ያላደረገውን ብር 422,500.66 ከቀን 27/01/2009 ዓ/ም ጀምሮ ከሚታሰብ ሕጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍል ዳኝነት የጠየቀበት ነው። አመልካች ለስር ፍርድ ቤት ባቀረበው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በፌዴራል መንግስት አካል የተመዘገበ የንግድ ድርጅት በመሆኑና ለክርክሩ መነሻ የሆነው የግንባታ ወል የአስተዳደር ወል ባለመሆኑ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን የመዳኘት ሥልጣን የለውም ሲል ተቃዋሚውን ያቀረበ ቢሆንም የስር ፍርድ ቤት ለክርክሩ መነሻ የሆነው የግንባታ ወል የአስተዳደር ወል ነው በሚል የዳኝነት ሥልጣን እንዳለው በመግለጽ የአመልካችን መከራከሪያ ወድቅ አድርጓል።

በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 3131 እና 3132 ስር በተደነገገው መሰረት አንድ ወል የአስተዳደር መሥሪያ ቤት ወል ለመባል ከተዋዋዮቹ አንደኛው ወገን መንግስት ወይም ሌላ የአስተዳደር መሥሪያ ቤት ሆኖ፡- (ሀ) ሕግ ወይም ተዋዋዮች ግልጽ በሆነ ቃል የአስተዳደር መሥሪያ ቤት ወል ነው ብለው ለውሉ ስያሜ ሲሰጡት፤ (ለ) ወሉ ከሕዝብ አገልግሎት ሥራ ጋር የተያያዘና ለሥራውም አፈጻጸም የተዋዋዩን የአስተዳደር መሥሪያ ቤቱን ሥራ ተካፋይነት ሳይቋረጥ የሚጠይቅ ሲሆን፤ (ሐ) በወሉ ውስጥ በአስቸኳይ ለጠቅላላ ጥቅም (urgent considerations of general interest) ብቻ የሚያስፈልጉና የግል ሰዎች በሚያደርጓቸው ወሎች ውስጥ የማይገኙ አንድ ወይም ብዙ ወለታዎች ያሉበት ሲሆን ነው ከሚሉ መመዘኛዎች አንዱን አሟልቶ ሲገኝ ነው። በተሻሻለው የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ቻርተር አዋጅ ቁጥር 361/1995 አንቀጽ 41(1/መ) የከተማው አስተዳደር አስፈጻሚ አካላት ወይም በከተማው አስተዳደር ባለቤትነት ሥር ያሉ ተቋማት የሚገቧቸውን አስተዳደራዊ ወሎች (administrative contracts) በተመለከተ የሚነሱ ክርክሮችን የመዳኘት ሥልጣን በከተማው ፍርድ ቤት ሥር የሚወድቅ የዳኝነት ሥልጣን ነው። እንዲሁም ለክርክሩ መነሻ የሆነው ወል የከተማው አስተዳደር አስፈጻሚ አካላት ወይም በከተማው አስተዳደር ባለቤትነት ሥር ያሉ ተቋማት ያደረጉት የአስተዳደር ወል እስከሆነ ድረስ በየትኛውም ገንዘብ መጠን ላይ የአዲስ አበባ ከተማ ፍርድ ቤት ሥልጣን ይኖረዋል።

ለክርክሩ መሰረት የሆነው ተጠሪ ከስር 1ኛ ተከላሽ ጋር በቦሌ አራብሳ ሳይትአራት ባለ ሰባት ፎቅ ወጪ ቆጣቢ የጋራ መኖሪያ ሕንጻዎች ለማስገንባት የተፈጸመው ወል በግልጽ የአስተዳደር ወል የተባለ አለመሆኑ አከራካሪ አይደለም። የአዲስ አበባ ከተማ ምክር ቤት የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር አስፈጻሚና የማዘጋጃ ቤት አገልግሎት አካላት እንደገና ለማቋቋም ባወጣው አዋጅ ቁጥር 35/2004 አንቀጽ 5/5 እና 24 ላይ እንደተመለከተው ተጠሪ ለከተማው ነዋሪዎች ግልጋሎት የሚወል ምቹና

ተደራሽ መኖሪያ ቤቶች ለመገንባትና ለማስገንባት የከተማ አስተዳደሩ አስፈጻሚ አካል ሆኖ የተቋቋመ በመሆኑ ለግራ ቀኙ ክርክር መሰረት የሆነው ወል የአስተዳደር አካል ከሆነው ተጠሪ ጋር የተፈጸመ መሆኑን ተረድተናል። አመልካች ሕንጻዎችን ለመገንባት የሚያገለግሉ የግንባታ እቃዎችን ለስር 1ኛ ተከላሽ እያቀረበ 1ኛ ተከላሽ እነዚህን የሚቀርቡለትን ግብዓቶች እየተጠቀመ ግንባታውን የሚፈጽም መሆኑን የግራ ቀኙ ክርክር ያሳያል። ግብዓቶቹን የሚያቀርበው ተጠሪ ከሆነ ግብዓቶቹ ለሚገነቡት ሕንጻዎች ጥቅም ላይ መዋላቸውን ለማረጋገጥ የተጠሪን ክትትል የሚጠይቅ ወል መሆኑን መረዳት ይቻላል። አመልካችም በደፈናው የግንባታ ወሎ የአስተዳደር ወል አይደለም ብሎ ከመግለጽ ባለፈ በወሎ አፈጻጸም ላይ ተጠሪ ስላለው ተሳትፎ ክዶ አልተከራከረም። ተጠሪ የመኖሪያ ቤቶችን የሚያስገነባው ለከተማው ነዋሪዎች መሆኑ፣ የመሬትና የመሰረተ ልማት አቅርቦት መኖሩን የማረጋገጥ ኃላፊነት ያለበት መሆኑ፣ ለቤቶች ግንባታ አስፈላጊ የሆኑ ቁሳቁሶችና የግንባታ እቃዎችን ገዝቶ የማቅረብ እና ከዲዛይን እስከ ኮንስትራክሽን ያሉት የሥራ ሂደቶች ደረጃቸውን እንዲጠበቁ በማድረግ የቤት ልማት ፕሮግራሙ በቅልጥፍና እንዲከናወን የማድረግ ተግባርና ኃላፊነት የተሰጠው የአስተዳደር መሥሪያ ቤት እንደሆነ በከተማ አስተዳደሩ አዋጅ ቁጥር 35/2004 አንቀጽ 24 ላይ የተመለከተው ያሳያል። ተጠሪ የከተማ አስተዳደሩ አስፈጻሚ አካል (የአስተዳደር መሥሪያ ቤት) ሆኖ የተቋቋመ መሆኑ፣ በተጠሪና በስር 1ኛ ተከላሽ መካከል የተፈጸመው የግንባታ ወልና ሕግ ተጠሪ ላይ ከጣለበት ተግባርና ኃላፊነት መገንዘብ የሚቻለው ለክርክሩ መነሻ የሆነው ዋናው የግንባታ ወል ከሕዝብ አገልግሎት ሥራ ጋር በቀጥታ የተያያዘና የተጠሪን የግንባታ ግብዓት ከማቅረብ ጀምሮ በግንባታ ሥራው አፈጻጸም ላይ ያልተቋረጠ ተካፋይነት እንደነበረው የሚያሳይ ነው።

ስለሆነም ለክሱ መሰረት የሆነው ዋናው የግንባታ ወል በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 3132/ለ ስር በተመለከተው መመዘኛ መሰረት የአስተዳደር ወል መሆኑን በግልጽ የሚያሳይ ነው። የአዲስ አበባ ከተማ ፍርድ ቤት በተሻሻለው የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ቻርተር አዋጅ ቁጥር 361/1995 አንቀጽ 41(1/መ) ስር የከተማው አስተዳደር አስፈጻሚ አካላት ወይም በከተማው አስተዳደር ባለቤትነት ሥር ያሉ ተቋማት የሚገቧቸውን አስተዳደራዊ ወሎች በተመለከተ የሚነሱ ክርክሮችን የመዳኘት ሥልጣን የተሰጠው በመሆኑና ተጠሪና የስር 1ኛ ተከላሽ ያደረጉት የግንባታ ወል የአስተዳደር ወል በመሆኑ የአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለመዳኘት ሥልጣን ያለው ሆኖ አግንኝተነዋል።

ሌላው ከከተማው አስተዳደር ፍርድ ቤቶች የዳኝነት ስልጣን ጋር ተያይዞ ሊታይ የሚገባው የፌደራል መንግስት አካል ተመዝጋቢ የሆነው የአሁን አመልካችና የስር 3ኛ ተከላሽ የክርክሩ ተሳታፊ መሆናቸው በዳኝነት ስልጣን ላይ ለውጥ ያመጣል አያመጣም የሚለው ነው። ተጠሪ ከግንባታ ወል አንጻር አመልካች ላይ ክስ ሲያቀርብ በአመልካች ላይ ደግሞ የቅድመ ክፍያ ዋስትና ውል አኳያ ክሱን አጣምሮ አቅርቧል። ክሱ በቀረበበት ጊዜ ሥራ ላይ በነበረው በፌደራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 5/6 ላይ በፌደራል መንግሥቱ አካል የተመዘገቡ የንግድ ድርጅቶችን በሚመለከት የሚነሱ

ክርክሮችን የመዳኘት ስልጣን የፌደራል ፍርድ ቤቶች እንደሆነ ተደንግጓል። አመልካች የቅድሚያ ክፍያ ዋስትናዎች የሰጠው በተጠሪ እና በስር 1ኛ ተከላሽ መካከል የተደረገውን የግንባታ ውል ውጤታማ ለማድረግ እንደመሆኑ ከአመልካች ጋር የተደረገው የዋስትና ውል የዋናው ውል ማለትም የግንባታ ውሉ ተቀጽላ ተደርጎ የሚወሰድ ይሆናል። እንዲህ ዓይነት በአንድነት ተጣምረው መታየት የሚችሉ ጉዳዮች በተለያዩ ፍርድ ቤቶች ተነጥሎ ከታየ ሥነ-ሥርዓት ሕጉ ሊያሳካው የፈለገውን ጉልበት፣ ወጭና ጊዜ(ሀብት) ቆጣቢ በሆነ አግባብ ክርክርን የመምራት ዓላማ እንዳይሳካ ያደርጋል።

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 17/2 ላይ በአንድ ክስ ውስጥ የተለያዩ ዳኝነቶች ሲቀርቡ ዋናውን ወይም ከፍተኛውን ዳኝነት የሚመለከተው ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለማየት ሥልጣን እንዳለው ተመልክቷል። ተጠሪ ያቀረቡት ዋናው የክስ መሠረት ከስር 1ኛ ተከላሽ ጋር የተደረገው የአስተዳደር ውል የሆነው የግንባታ ውል ሲሆን በዚህ ውል ላይ ማን ግዴታውን አልተወጣም የሚለውን ተከትሎ የአመልካች ኃላፊነትም የሚወስን በመሆኑ አመልካች ላይ የተጠየቀው ዳኝነትም ተከታይና ተጨማሪ ዳኝነት በመሆኑ ዋናውን ዳኝነት ለመወሰን ሥልጣን ባለው ፍርድ ቤት አብሮ መወሰን ይኖርበታል። የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 96216 ቅጽ 16 ላይም ተመሳሳይ የሕግ ትርጉም ሰጥቷል። አመልካች የሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 149221 ላይ በሰጠው ወሳኔ ላይ እንደተመለከተው የግንባታ ግብአቶች የማቅረብና ግብአቶቹ ለግንባታ ሥራው መዋላቸውን የመከታተል ኃላፊነት የአስተዳደር መስሪያ ቤቱ ባልተሰጠ ውል ላይ የተመሰረተ ክርክር መነሻ ተደርጎ የተሰጠ የሕግ ትርጉም በመሆኑ እና በሰ/መ/ቁጥር 145053 ላይ የተሰጠውም የሕግ ትርጉምም ከዳኝነት ሥልጣን ጋር የተያያዘ ቢሆንም የክሱ ስረ ነገር የነበረው የወ.ሃ ፍጆታ ውል በመሆኑ አሁን ከተያዘው ጉዳይ ጋር የጭብጥ ልዩነት ያለበት በመሆኑ ለዚህ ጉዳይ ተፈጻሚነት ያላቸው አይደሉም። ይልቁንም ከተያዘው ጉዳይ ጋር በተያያዘ በሰ/መ/ቁጥር 178806 በቀን 28/11/2012 ዓ/ም በተሰጠ ወሳኔ(ያልታተመ) ላይ የተጠቀሰው አይነት የአስተዳደር አካል ተሳትፎ ያለባቸው የግንባታ ወሎች የአስተዳደር ውል የሚያሰኝ መስፈርት እንደሚያሟሉ እንዲሁም በሰ/መ/ቁጥር 193208 በቀን 30/06/2013 ዓ/ም (ያልታተመ) በተሰጠው ወሳኔ ላይ የአዲስ አበባ ከተማ ፍርድ ቤቶች ዳኝነት ሥልጣን ከሚመለከተው የአስተዳደር ውል ጋር ተያይዞ የቅድመ ክፍያ እና የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ወሎች በተመለከተም የከተማ አስተዳደሩ ፍርድ ቤቶች የመዳኘት ሥልጣን እንዳላቸው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ተሰጥቷል።

በመሆኑም ከላይ እንደተመለከተው ከዋናው የግንባታ ውል ጋር ተያይዞ የተነሳውን ክርክር የመዳኘት ስልጣን የከተማው ፍርድ ቤቶች በመሆኑ ከአመልካች አንጻር የተጠየቀውን ዳኝነትም የከተማው ፍርድ ቤቶች የመዳኘት ስልጣን አላቸው ብለናል። ስለሆነም የስር የአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ጉዳዩን የመዳኘት ሥልጣን እንዳለው ገልጾ የአመልካችን መቃወሚያ ወድቅ በማድረግ በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም ብለናል።

ሌላው የዚህን ችሎት ወሳኔ የሚሻው ጭብጥ አመልካች በቅደመ ክፍያ ዋስትና ወሎ መሰረት ክስ የቀረበበትን ገንዘብ ለተጠሪ ይክፈል ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን የሚመለከት ነው። እንደመረመርነውም አመልካች በስር 1ኛ ተከላሽ ጠያቂነት ለተጠሪ የሰጠው በሰነዱ ላይ Advance payment Guarantee ተብሎ የተገለጸ የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና መሆኑ አከራካሪ አይደለም። አመልካች በዚህ የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነድ መሰረት የስር 1ኛ ተከላሽ ከተጠሪ ላይ በቅድመ ክፍያ መልክ የወሰደውን ገንዘብ ከቀን 04/02/2008 ዓ/ም እስከ ቀን 28/01/2009 ዓ/ም ድረስ ባይመልስ በዚህ ጊዜ ወስጥ በተጠሪ ጥያቄ ሲቀርብለት አመልካች እስከ ብር 5,360,347.60 ድረስ ለተጠሪ ለመክፈል ግዴታ መግባቱን የሥር ፍርድ ቤት ከሰነዱ ያረጋገጠው ፍሬ ነገር ነው። ግራ ቀኙን ያከራከረው ተጠሪ በሰነዱ ላይ በተጠቀሰው ጊዜ የስር 1ኛ ተከላሽ በቅድሚያ ክፍያ መልክ የወሰደውን ገንዘብ ሥራ ላይ አለመዋሉን ገልጾ አመልካች በቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነዱ መሰረት የክፍያ ጥያቄ አቅርቧል ወይስ አላቀረበም? በሰነዱ ላይ በተመለከተው ጊዜ ወስጥ ተጠሪ የክፍያ ጥያቄውን ያላቀረበ ከሆነ ሕጋዊ ወጤቱ ምን ሊሆን ይችላል የሚሉ ጭብጦች ናቸው። ከዚህ አኳያ ተጠሪ ያነሳው ክርክር በቀን 27/01/2009 ዓ/ም ለአመልካች በጻፈው ደብዳቤ የስር 1ኛ ተከላሽ በወሎ መሰረት እየሰራ ስላልሆነ ማስጠንቀቂያ ተሰጥቶት ወሎ ስለተቋረጠ ብሩ ይታገድልኝ በሚል ስለጠየቅሁ የክፍያ ጥያቄ እንደቀረበ ይቆጠራል በሚል ሲሆን አመልካች ደግሞ ተጠሪ ከቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነዱ ወጭ ዋስትናው ታግዶ እንዲቆይ መጠየቁ በቅድሚያ ዋስትና ወሎ መሰረት የክፍያ ጥያቄ እንዳቀረበ አያስቆጥርም በሚል ተከራክረዋል። የስር ፍርድ ቤት አመልካች ክስ የቀረበበትን ገንዘብ ለተጠሪ እንዲከፍል የወሰነው ተጠሪ በቀን 27/01/2009 ዓ/ም የጻፈው ደብዳቤ የዋስትና ወሎ ጸንቶ ባለበት ጊዜ የተጻፈ በመሆኑና ይህ ደብዳቤ ተጠሪ በቀን 05/07/2010 ዓ/ም ክፍያ ይፈጸምልን ሲል ከጻፈው ጋር ተያይዞ ሲታይ ተጠሪ የክፍያ ጥያቄውን ወሎ ጸንቶ ባለበት ጊዜ አልጠየቀም የሚያስብል አይደለም በማለት ነው።

ከላይ በተመለከተው አግባብ ለቀረበው የግራ ቀኙ ክርክር ተገቢውን ወሳኔ ለመስጠት ይረዳ ዘንድ ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነድ (Advance Payment Guarantee/Bond) ምነትና ከሌሎች የዋስትና አይነቶች ያለው አንድነትና ልዩነት ምን እንደሆነ ማየቱ ጠቃሚ ይሆናል። በዚህ ረገድ መታየት ያለበት ይህ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 36935፣ 40186 እና 47004 (ቅጽ 13 ላይ የታተሙ) የሕግ ትርጉም ነው። በእነዚህ መዛግብት ላይ በተሰጡ ወሳኔዎች ላይ የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ሰነድ (Performance Guarantee Bond) እና የገንዘብ ዋስትና ሰነድ (Financial Guarantee Bond) በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1920 እስከ 1951 ድረስ በተመለከቱ ድንጋጌዎች መሰረት የሚገዙ የዋስትና ወሎች ናቸው የሚል አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ተሰጥቶባቸዋል። በሰ/መ/ቁጥር 47004 ላይ በተሰጠ ወሳኔ ላይ እንደተመለከተው የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ሰነድ (Performance Guarantee Bond) ማለት አንድ ሰው አንድን የተለየና የተወሰነ ሥራ ለሌላ ሰው ለመስራት ግዴታ ከገባ ይኸው ሰው በወሎ መሰረት የገባውን ግዴታ መፈጸም የሚችል መሆኑን ለማረጋገጥ ሌላው

ሰው የሚያቀርበው ወል ነው። እንዲሁም ከኮንስትራክሽን ሥራ ጋር በተያያዘ የሚሰጥ የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ለኮንስትራክሽን ሥራው በወሎ መሰረት መከናወን ዋስትና የሚሰጥ ሰነድ እንደሆነ ትርጉም ሰጥቷል። በሌላ በኩል በሰ/መ/ቁጥር 36935 እና 40186 ላይ በተሰጠ የሕግ ትርጉም ላይ እንደተመለከተው የገንዘብ ዋስትና ሰነድ (Financial Guarantee Bond) ሌላ ሰው ያለበትን የገንዘብ እዳ በገባው ወል መሰረት ባይከፍል ሌላ ሰው ራሱ ለአብዳሪው እንደሚከፍል ገልጾ ራሱን ግዴታ ወስጥ የሚያስገባበት የማገቻ ሰነድ እንደሆነ የተለያዩ ሕግጋትን በማጣቀስ ትርጉም ሰጥቷል።

ከላይ በተጠቀሱት የሰበር ሰሚ ችሎት የሕግ ትርጓሜዎች ላይ ስለ ቅድሚያ ክፍያ ዋስትና (Advance Payment Guarantee/Bond) ምንነትና ከመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና እና ከገንዘብ ዋስትና ሰነድ ጋር ያለው አንድነትና ልዩነት ምን እንደሆነ የተመለከተ ነገር ባለመኖሩ ምንነቱን መመርመር ያስፈልጋል። በሚኒስትሮች ምክር ቤት የፋይናንስ ደንብ ቁጥር 17/1989 አንቀጽ 2/1 ስር በተሰጠው ትርጓሜ መሰረት “የቅድሚያ ክፍያ” ማለት የዋጋ ልወወጥ ያልተደረገበት እና ተቀባዩ ከተወሰነ ጊዜ በኋላ የሚያወራርደው ክፍያ ሲሆን ወልን መሰረት በማድረግ በወሎ የተመለከተው ግዴታ ከመጠናቀቁ በፊት በየደረጃው የሚደረግን ክፍያ አይጨምርም የሚል ትርጉም ተሰጥቶታል። በሌላ በኩል ስለቴምብር ቀረጥ አከፋፈል በወጣ አዋጅ ቁጥር 110/1990 አንቀጽ 2/2 ላይ “ማገቻ(Bond) ማለት የተወሰነ ነገር በመፈጸሙ ወይም ባለመፈጸሙ ምክንያት የሚቀር ሆኖ አንድ ሰው ለሌላው ገንዘብ ለመክፈል ግዴታ የሚገባበት ማናቸውንም ሰነድ ወይም በምስክር የተረጋገጠ ሆኖ፣ ነገር ግን በትእዛዝም ሆነ ለአምጪው የማይከፈልበት አንድ ሰው ለሌላው ገንዘብ ለመክፈል ግዴታ የሚገባበትን ማናቸውንም ሰነድ ይጨምራል።” የሚል ትርጓሜ ሰጥቶታል። በተጨማሪም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 3271 ስር ሥራ ተቋራጭ ከመስሪያ ቤቱ ጋራ ስለ ተዋዋለው ሥራ አስቀድሞ ገንዘብ ለመቀበል የሚችለው ለዚሁ አስቀድሞ ለሚከፈለው ገንዘብ እጅግ ቢያንስ ግማሹን መልሶ ለመክፈል የሚችል አንድ ዋስ ወይም ሌላ ዋስትና ከሰጠ በኋላ ሆኖ በዚህ መልኩ አስቀድሞ የሚከፈለው ገንዘብ በሥራው ወል ጊዜ በተወሰነው መሰረት ወደፊት ሥራ ተቋራጭ ከሚፈልጋቸው ቀሪ ገንዘቦች ላይ ተቀናሽ የሚሆን ገንዘብ እንደሆነ ተደንግጓል። ከተጠቃሾቹ ድንጋጌዎች መገንዘብ የሚቻለው በተለይ ከግንባታ(ኮንስትራክሽን) ወል ጋር በተያያዘ ሥራ ተቋራጭ ከአሠሪው ጋር በገባው ወል መሰረት ሥራ ከመጀመሩ በፊት ለወደፊት ሥራ ስርቶ በየጊዜው ከሚከፈለው ክፍያ ላይ እየተቀነሰ ለአሰሪው ተመላሽ እንደሚያደርግ ወይም እንደሚከፍል በመስማማት አስቀድሞ የሚቀበለው ገንዘብ ቅድሚያ ክፍያ የሚባል ሲሆን፣ በዚህ መልኩ ሥራ ተቋራጭ ከአሠሪው በቅድሚያ የሚቀበለውን ገንዘብ በወሎ በተወሰነው ጊዜ የግንባታ ሥራ ስርቶ ከሚከፈለው ገንዘብ ላይ በየጊዜው እየተቀነሰ ለአሰሪው(ለከፋዩ) ካልመለሰ ወይም መመለስ ካልቻለ ሌላ ሶስተኛ ወገን በዚህ መልኩ በቅድሚያ ክፍያ መልክ ለሥራ ተቋራጭ የተሰጠውን ገንዘብ ወይም ሥራ ተቋራጭ ሳይመለስ የቀረውን ገንዘብ እከፍላለው ብሎ ራሱን ግዴታ ወስጥ የሚያስገባበት ወል ደግሞ የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ወል (Advance Payment Guarantee/Bond) እንደሚባል ነው።

ስለሆነም የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ወል (Advance Payment Guarantee/Bond) የሚሰጥበት ምክንያት ከመለየቱ በስተቀር ዓላማው ቅድሚያ ክፍያ ለሥራ ተቋራጩ የከፈለው አሠሪ ሥራ ተቋራጩ በወሎ መሰረት የተቀበለውን ገንዘብ በየጊዜው ከአሠሪ ከሚከፈለው ገንዘብ ላይ እየተቀነሰ ተመላሽ እንዲደረግ ማድረግ ባልቻለ ጊዜ ሦስተኛ ወገን ወይም በተግባር እንደሚሰራው ደግሞ ባንኮች ለሥራ ተቋራጩ ዋስ በመሆን የሚሰጡት የዋስትና ሰነድ በመሆኑ የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ሰነድ (Performance Guarantee Bond) እና የገንዘብ ዋስትና ሰነድ (Financial Guarantee Bond) ከሚሰጥበት ዓላማ ጋር ተመሳሳይ ዓላማ ያለው ነው። በሰ/መ/ቁጥር 36935፣ 40186 እና 47004 (ቅጽ 13 ላይ የታተሙ) በተሰጡ ወሳኔዎች ላይ የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ሰነድ (Performance Guarantee Bond) እና የገንዘብ ዋስትና ግዴታ ሰነድ (Financial Guarantee Bond) በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1920 እስከ 1951 ድረስ በተመለከቱት ድንጋጌዎች መሰረት የሚገዙ የዋስትና ወሎች ናቸው ተብሎ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም እንደተሰጠው ሁሉ በሥራ ተቋራጩ በቅድሚያ ክፍያ መልክ የተወሰደው ገንዘብ ለአሠሪው የሚመለስ ስለመሆኑ ዋስትና እንዲሆን የሚሰጥ የቅድሚያ ክፍያ ማገቻ ሰነድም (Advance Payment Guarantee/Bond) በሰነድ ሰጪውና በተጠቃሚው(ቅድሚያ ክፍያ በከፈለው አሠሪ) መካከል የዋስትና ወል የሚያቋቁም ሰነድ በመሆኑ በእነዚህ የሕግ ድንጋጌዎች መሰረት የሚገዛ ነው።ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ በያዘነው ጉዳይ ላይ እንደሆነው የግንባታ ወሎ የአስተዳደር ወል በሆነ ጊዜ የአስተዳደር ወል በሆነው የግንባታ ወል መነሻ የተሰጠ ቅድሚያ ክፍያ ገንዘብ ተመላሽ የሚደረግ ስለመሆኑ ዋስትና እንዲሆን በሌላ ሰው የሚሰጥ ሰነድ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 3271 ስር እንደተደነገገው የዋስትና ወል ተደርጎ የሚቆጠር ነው።ከዚህ ጋር በተያያዘ አመልካች ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነዱ እንደዋስትና ወል የሚቆጠር ስላልሆነ የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1920 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ተፈጻሚነት የላቸውም ሲል ያቀረበውን ክርክር አልተቀበልንም።

በሌላ በኩል ከላይ በተጠቀሱት በሰ/መ/ቁጥር 36935፣ 40186 እና 47004 ላይ በተሰጡ ወሳኔዎች ላይ መልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ሰነድ (Performance Guarantee Bond) እና የገንዘብ ዋስትና ግዴታ ሰነድ (Financial Guarantee Bond) መሰረት ያደረገ የክፍያ ጥያቄ የሚመለከት ክስ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1845 መሰረት በ10 ዓመት ይርጋ ጊዜ ወስጥ ክሱ ካልቀረበ ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ቀሪ እንደሚሆን አስገዳጅ ትርጉም ተሰጥቷል።በዚህ መልኩ የሕግ ትርጉም የተሰጠው ወሎቹ የዋስትና ወል በመሆናቸው በዋሱ ላይ ተፈጻሚ የሚሆነው የይርጋ ጊዜ በዋናው ባለዕዳ ላይ ተፈጻሚነት ያለው የይርጋ ጊዜ ስለሆነ እና ግንኙነቱም የኢንሹራንስ ወል ግንኙነት ስላልሆነ በንግድ ሕግ ቁጥር 674/1 ስር የተደነገገው የይርጋ ጊዜ ተፈጻሚነት የለውም በሚል መነሻ ነው።የሕግ ትርጉሙ ሊሰጥ የቻለውም በግልጽ በመዘገቦቹ ላይ የይርጋ መቃወሚያ ተነስቶ ክርክር ተደርጎበት በበታች ፍርድ ቤቶች የይርጋ

መቃወሚያ እና ተፈጻሚነት ስላለው ሕግ በተመለከተ ግልጽ ውሳኔ ተሰጥቶ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ ስለነበር ነው።

በያዝነው ጉዳይ አመልካች በግልጽ ቅድሚያ ክፍያ መነሻ በማድረግ ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ታግዷል ሲል በግልጽ በፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ላይ በተዘረጋው ሥርዓት መሰረት ያቀረበው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ የለም። የቀረበው ክርክር ተጠሪ በዋስትና ሰነዱ መሰረት የክፍያ ጥያቄውን ከቀን 04/02/2008/ም እስከ ቀን 28/01/2009/ም ድረስ አላቀረበም የሚል ነው። ከላይ እንደተመለከትነው ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነድ የዋስትና ወል በመሆኑ ይህንን ወል መነሻ ያደረገ ክስ ማቅረብ የሚቻለው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1845 ስር በተደነገገው መሰረት በ10 ዓመት ጊዜ ውስጥ ነው። በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1855 ስር በተደነገገው መሰረት ክስ የማቅረብ መብት ቀሪ የሚሆንበት ጊዜ ገደብ ወይም ይርጋ የሚደነገገው በሕግ ሲሆን ሕግ የወሰነው የይርጋ ጊዜ እንዲቀር ወይም እንዲለወጥ አስቀድሞ ለመስማማት ወይም ለመዋዋል አይቻልም። በመሆኑም በግራ ቀኝ መካከል በተፈጸመው የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ወል ላይ “ከቀን 04/02/2008/ም እስከ ቀን 28/01/2009/ም ድረስ” ተብሎ የተመለከተው ጊዜ ተጠሪ ለአመልካች የክፍያ ጥያቄ የሚያቀርብበት ጊዜ እንጂ ክስ የማቅረቢያ ጊዜ ገደብ ተደርጎ ሊወሰድ የሚችል አይደለም።

ሆኖም ተጠሪ በ10 ዓመት ጊዜ ውስጥ የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ወል መሰረት ያደረገ ክስ ማቅረብ የሚችለው በዋስትና ወሉ በተመለከተው ጊዜ ውስጥ ማለትም ከቀን 04/02/2008 ዓ/ም እስከ ቀን 28/01/2009/ም ድረስ” ባለው ጊዜ ውስጥ ይከፈላል የሚል ጥያቄ ለአመልካች አቅርቦ አመልካች የክፍያ ጥያቄውን ሳይቀበል ከቀረበት ቀን ጀምሮ ነው። ወሉ የዋስትና ወል ቢሆንም ከሌላው ዋስትና ልዩ የሚያደርገው ባህርይ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1920 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ የተመለከተው ዋስ የዋስትና ግዴታ ውስጥ የሚገባው ለራሱ ጥቅም በማግኘት ባለመሆኑ፤ በባንኮች ወይም በኢንሹራንስ ኩባንያዎች የሚሰጥ ቅድመ ክፍያ ዋስትና፤ የመልካም ስራ አፈጻጸም ዋስትና ...ወዘተ ግን ባንኮች ወይም የኢንሹራንስ ኩባንያዎች የንግድ ድርጅቶች በመሆናቸው ዋስትናዎቹን ሲሰጡ ዋስትና እንዲሰጠው ከሚያመለክተው ሰው ላይ ባላቸው አሰራር መሰረት ክፍያ ወይም መያዣ በመቀበል በመሆኑ እና በዚህ መልኩ የሚቀበሉት ክፍያ ወይም መያዣ በጊዜ የተገደበ ስለሚሆን በዋስትና ሰነዱ ላይ ከተመለከተው ጊዜ ውጭ የዋስትና ሰነዱ ተጠቃሚ የክፍያ ጥያቄ ባቀረበበት በማንኛውም ጊዜ ክፍያ መፈጸም አለባቸው የሚባል ከሆነ በባንኮች፤ በስተጀርባቸው ባሉት ባለአክሲዮን፤ ገንዘብ አስቀማጮች ላይ ብሎም በአገር ኢኮኖሚ እንቅስቃሴ ላይ ጉዳት ስለሚደርስ የዋስትና ሰነዱ ተጠቃሚ የክፍያ ጥያቄውን በወሉ በተመለከተው ጊዜ ውስጥ ማቅረብ ይኖርበታል።

እንዲሁም በቅድሚያ ዋስትና ሰነዱ ላይ “...በዚህ ዋስትና ስር የሚቀርብ ማንኛውም የክፍያ ጥያቄ እስከ ቀን 28/01/2009/ም ድረስ መቅረብ የሚኖርበት ሲሆን በእኛ በኩል ጥያቄዎች ተቀባይነት

የሚኖርባቸው ከመቀበያው ቀን በፊት ወይም በእለቱ ነው።...” በሚል የተገለጸው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1865 ስር በስምምነቱ ወይም በልዩ ሁኔታው ለባለገንዘቡም እንዲጠቅም ተብሎ ካልተደረገ በቀር የጊዜው መሰጠት ሁልጊዜ ለባለዕዳው ጥቅም እንደተደረገ ይቆጠራል በሚል ከተደነገገው ጋር ተገናዝቦ ሲታይ በቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነዱ ላይ የተመለከተው ተጠቃሽ ጊዜ በዋናነት ለአመልካች ጥቅም የተቀመጠ እንደሆነ የሚያሳይ ነው።በመሆኑም የተጠሪ ክስ ተቀባይነት አግኝቶ አመልካች ክስ የቀረበበትን ገንዘብ እንዲከፍል ሊወሰን የሚችለው ተጠሪ የክፍያ ጥያቄውን እስከ ቀን 28/01/2009ዓ/ም ድረስ ማቅረቡ ሲረጋገጥ ብቻ ነው።

ነገር ግን የስር ፍርድ ቤት ተጠሪ የክፍያ ጥያቄውን በቅድሚያ ክፍያ ወሎ በተመለከተው ጊዜ ወስጥ አቅርቧል ሲል የደረሰበት ድምዳሜ የማስረጃ ምዘና ከሚመለከተው መሰረታዊ መርህ አተገባበር አኳያ መመርመር ያለበት እንደሆነ ተገንዝበናል።የስር ፍርድ ቤት ወደዚህ ድምዳሜ የደረሰው ተጠሪ በቀን 27/01/2009ዓ/ም በቁጥር ቢ/ግ/ቅ/13/24/246/09 ለአመልካች የጻፈውን ደብዳቤ ይዘት ጠቅሶ የደብዳቤው ይዘት “የስር 1ኛ ተከላሽ በወሎ መሰረት እየሰራ ባለመሆኑ ማስጠንቀቂያ ተሰጥቶት ወሎ ስለመቋረጡ ጠቅሶ ብሩ ይታገድልን ።” የሚል በመሆኑ የዚህ የደብዳቤ ይዘት ተጠሪ በቀን 05/07/2010ዓ/ም ክፍያ ይፈጸምልኝ ብሎ ለአመልካች ከጻፈው ደብዳቤ ጋር ተገናዝቦ ሲታይ ተጠሪ በቀን 27/01/2009 ዓ/ም በጻፈው ደብዳቤ የክፍያ ጥያቄ አላቀረበም የሚያስብል አይደለም በሚል ነው።ሆኖም ተጠሪ ተገቢውን ማስረጃ አቅርቦ ማስረዳት የሚገባውና የስር ፍርድ ቤትም ተጠሪ ማስረዳቱን ማረጋገጥ የሚጠበቅበት ተጠሪ የክፍያ ጥያቄውን እስከ ቀን 28/01/2009ዓ/ም ድረስ ለአመልካች ማቅረቡን ቢሆንም ተጠሪ በቀን 27/01/2009ዓ/ም ለአመልካች የጻፈው ደብዳቤ ይዘት በግልጽ የሚያሳየው በዚህ ደብዳቤ የጠየቀው የዋስትና ገንዘብ እንዲታገድ እንጂ በዋስትና ሰነዱ ላይ የተመለከተው ገንዘብ እንዲከፈለው መጠየቁን የሚያሳይ አይደለም።እንዲሁም በዋስትና ወሎ ላይ የተመለከተው ጊዜ ካለፈ በኋላ 1 ዓመት ከ6 ወር በላይ ቆይቶ ክፍያ ይፈጸምልኝ በማለት ተጠሪ በቀን 05/07/2010 ዓ/ም ለአመልካች የጻፈው ደብዳቤም በቀን 27/01/2009ዓ/ም ከተጻፈው ደብዳቤ ጋር ተጣምሮ መታየቱም የሕግ መሰረት የሌለውና በወሎ የተመለከተው ጊዜ ለአመልካች ጥቅም መቀመጡን ዋጋ የሚያሳጣ በመሆኑ ተቀባይነት ያለው አይደለም።

ስለሆነም የስር ፍርድ ቤት ተጠሪ በቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ወሎ ላይ በተመለከተው ጊዜ ወስጥ የክፍያ ጥያቄ አቅርቧል በማለት አመልካች ክስ የቀረበበትን ገንዘብ ለተጠሪ ይክፈል ሲል የደረሰበት ድምዳሜ ተጠሪ በማስረጃነት ባቀረበውና በቀን 27/01/2009ዓ/ም ከተጻፈው የሰነድ ማስረጃ ግልጽ ይዘት ውጭ ከመሆኑም በተጨማሪ የወሎን የጊዜ ሁኔታና ዓላማ ያላገናዘበ ነው ብለናል። አንድን ክርክር ለማስረዳት የቀረበ ማስረጃ ይዘትን ያላገናዘበ ወሳኔ መስጠት የማስረጃ ምዘና የሚመለከት መሰረታዊ መርህ የጣሰ ስለሚሆን መሰረታዊ የሕግ ስህተት እንደሆነ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 44804 ላይ(በቅጽ 11 እንደታተመው) እና በሰ/መ/ቁጥር 121094 ላይ እና በሌሎች

መዛግብት ላይ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ሰጥቷል። በመሆኑም አመልካች ክስ የቀረበበትን ገንዘብ ለአመልካች እንዲከፍል በአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ተወስኖ በየደረጃው በከተማው ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት እና በሰበር ሰሚ ችሎት የጸናው ወሳኔ የማስረጃ ምዘና መሰረታዊ መርህና የሕግ አተገባበር ጉድለት ያለበት በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት በመሆኑ ተከታዩ ተወስኗል።

ወ. ሳ ኔ

1. የአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 18052 ላይ በቀን 20/01/2013 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የአዲስ አበባ ከተማ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 32651 ላይ በቀን 18/09/2013 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የከተማው ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 33981 ላይ በቀን 12/11/2013 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሻሽለዋል።
2. አመልካች ቅድሚያ ክፍያ ዋስት ወል መሰረት ተደርጎ የተጠየቀውን ብር 422,500.00 (አራት መቶ ሃያ ሁለት ሺህ አምስት መቶ ብር) ለተጠሪ ሊከፍል አይገባም ብለናል። ይህንን ገንዘብ የስር 1ኛ ተከላኝ ለተጠሪ የመክፈል ኃላፊነት አለበት የተባለው የወሳኔ ክፍል እና ሌላው የወሳኔ ክፍል አልተነካም።
3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የወሳኔው ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኙ ሲጠይቁም ግልባጬ ይሰጣቸዋል።
2. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።